

ДМИТРО КОЗАК

**ДЕ ПОДІВСЯ
ВОЛОДКО (ДЗЮНИК) НАГІРНЯК?**

ДМИТРО КОЗАК

**ДЕ ПОДІВСЯ
ВОЛОДКО (ДЗЮНИК) НАГІРНЯК?**

Торонто

—

1968

—

Канада

Права передруку застережені автором

Накладом автора

Printed in Canada

ВСТУП

Я приїхав до Канади по другій світовій війні з Німеччини, весною 1949 р., з великим вантажем минулих переживань. Мені тоді було 38 років життя, а тими переживаннями то була моя шамотня із всякого роду підозріннями на мене. Підозріння ті взяли початок ще перед війною у рідних сторонах, у моєму селі Верчанах на терені Стрийського повіту. Підозріння, оскільки я міг пізніше собі усвідомити, були, що я мав би був бути конфідентом польської поліції. Але цього було мало, бо моє рідне село обхоплене було зразу духом сельробізму, а пізніше комунізму, а я цілу свою молодість обертався серед національних організацій на терені Стрия, були деякі люди, які за свій бизнес уважали кинути ще й підозріння, що я комуніст, тож я вийшов і рівночасно комуністичним провокатором у національних чи націоналістичних кругах.

У висліді такого підозріння, провідні круги ОУН, яка ще тоді не була роздрібнена на фракції і тріски, як це є сьогодні, мене очевидно були засудили позаочно на смерть. А виконання присуду мало бути переведене дорогою розправи організації націоналістів із такими засудженнями. Мені деякі люди радили самогубство. І я може був би не боявся смерті, та я не хотів гинути ні за цапову душу з іменем конфідента і комуністичного провокатора. Я став по їхньому страхопудом, що не хотів умирати гонорово за Україну. В мені було підсвідоме почуття, що вони самі не мали права жити, а в свідомості сформульоване почуття, що дураки, амбіціонери, тенденційно злобні монополісти патріотизму і такі злої волі люди, що сиділи в проводі, не сміли мене засуджувати на смерть на основі довголітнього кнування одного чоловіка, хворого через те в умі, що свідомий, що йому приписане було в молодшому віці вмерти, який хотів відвернути від себе смерть і накинати її на мене, цебто заставити мене вмерти за нього і в той спосіб продовжити собі самому життя. Це є і сьогоднішня моя синтеза чи конклюдія із того всього, що я пережив. А тоді я бачив, що при-

чепився і намотав на мене очорнення всякого типу і вперся був як дикий, збішений осел конечно мене згладити. Ім'я йому було мгр. Дмитро Яців, і я про це все хочу ще описати пізніше. Якщо оця книжечка розійдеться у найскромнішому накладі, я вже маю в підготовці слідуочу брошурку про іншу подію з могого життя, а про очорнення і підозріння на мене опишу дальше в окремії брошурці.

Я перейшов цілий ряд засідок на мене, щоб мене згладити і вийшов із них ціло, я вийшов живим, але в дійсності життя я ніякого не мав, а тільки борсання у всякого роду брудах, що на мене накидувано, щоб легше можна мене принижувати і нівечити моє життя. В Канаді, вже 19 і пів року, я перейшов найгірше і найдовше, бо мої переслідувачі, не змігши замордувати мене прямо на європейському континенті, тут взяли мене нищити методами притаманними на оцьому континенті: повільно і систематично, і тотально відмовити мені права на життя. Вони потрапили вплутати свою брудну інтенцію в інтерес Канади, бо їх було багато, і вони мали вступ уюди. І вони потрапили звинутись так, що вже від першого могого кроку на канадійській землі я підпав під переслідування, і до сьогодні з-під тих переслідувань я ще не вимотався.

Я буду писати уривками про свої переживання і хочу приступити до самої речі вже, цебто до справ, які мені найтяжче залягли на серці. Згадка про могого швагра Дзюника, якого я лишив у руках трьох його псевдодрузів, є однією з найтрагічніших подій у звені моїх тяжких переживань, і я нею розпочинаю. І ніякі закиди, опрокидування і ніяка "достойна" реакція чи обурення на розпочату мою акцію нап'ятнувати найтяжчий злочин душогубства невинних людей, не зможе змінити самого факту, що сталося, і не зможе відтяжити винних, тому що комусь може не подобатись форма, в якій я свою акцію розпочинаю. Бо ніякі слова і ніяка форма розповіді про злочин не зможе мене обтяжити так важко, як обтяжили себе ті, що винні в злочині душогубства, ті, що таке душогубство організували, співдіяли, помагали закрити і вибілювати, а навіть тому лише симпатизували. І я зазначую, що це не є, як може хтось схотів би пізніше вияснювати, література ненависти, але література, що описує про найвищого степеня чинну ненависть, про душогубство невинних людей.

Дмитро Козак

Володко Нагірняк, або, як вся родина називала його, Дзюник, а за родиною так називало його і все село: Дзюник Нагірняк, був мій односельчанин і мій швагер. Його батько, Володимир Нагірняк, жив з родиною при головній дорозі у нашому селі Верчанах і зараз же побіч хати мав там і кузню.

Батько був меткий, на ту пору можливо освічений, а передусім обутий між людьми, вродженої інтелігенції і вимовний чоловік. Відзначився довгі роки своїми здібностями як довголітній голова Т-ва "Сокіл" у на-

шому рідному селі, і як здібний сокільський провідник був знаний і у сокільській централі у Львові. Між двома світовими війнами, як у нас по селах почали організувати кооперативні крамниці, він був одним із головних організаторів кооперативи у нашому селі. Тому то, побіч того, що був довгі роки головою Т-ва "Сокіл", він був вибираний що-року чи небезперервним головою Надзірної Ради кооперативи від самого її заснування аж до другої світової війни, а і впродовж тої війни. І наприкінці самої вже війни, як його діти майже всі порозходились у різні сторони, на тому пості я його й лишив.

Коваль Нагірняк, хоч не все так було і добре коло нього самого в родині, був все доброї думки, оптиміст, умів заговорити до людей; я не чув, щоб він скаржився на тяжкі умовини життя, у розмові з людьми завертав більше на жартівливу сторінку життя, нераз умисне, щоб не слухати розповідей других людей про свої злидні.

Із трьох дочок, одна добра кравчиня, а дві учи-

тільки, і наймолодший син — Володко чи як його називали всі вдома, Дзюник, і доброї, привітної вдачі жінка, то була й родина Нагірняків.

Коваль Нагірняк, чи як ще по давнішому його звали, Нагорняк, працював у своїй кузні тяжко і запопадливо. Я, як тільки собі пригадую, довгими роками, кожного дня, шість днів у тижні, коваль Нагірняк працював у кузні. І довгі роки вже від досвітку, від 4, 5-ої години зранку, як вийти було з хати на двір, а зимовими ранками ще далеко перед сходом сонця, можна було чути дзенькіт із кузні коваля Нагірняка.

Особливо зимовими досвітками, як більшість села ще спала, коваль Нагірняк вже товк молотом у кузні. То була його конечність, особливо як дві дочки ходили до українського семінара і за них треба було платити місячні оплати. І зрештою, пізніше довга щоденна праця стала вже його життєвим навиком. І ковальське ремесло він перебрав від свого батька, якого я пригадую ще і під сімдесятку, як в кузні робив легшу роботу.

Родина Нагірняків мала теж і кілька моргів поля і дві корови. Бо коваль Нагірняк був не лише добрим ковалем, але його корови давали і багато молока. Він при купні корови не жалів гроша на добру, дійну корову. Очевидно, що перед купном корови, він засягав поради у фахових сільських знатоків і у ветеринара. Його жінка вміла біля корів ходити і помагала, оскільки на це дозволяв дохід із двох молочних корів, оплачувати одну дочку в школі. А пізніше до оплат докладала ще і найстарша дочка — кравчиня.

Дзюник був молодший за мене на 11 чи 12 років. Його батько намагався дати і Дзюникові освіту; і як прийшов час, батько післав його до гімназії. Перед вступом до першої кляси до гімназії кожний кандидат мусів здавати іспит, щоб виказати основне знання із 4-ої кляси початкової чи нормальної школи. Я в той час був уже по maturі, цебто по скінченню середньої школи, і в тих роках я перепустив через свої руки чи не з два десятки таких дітей, приготівляючи їх, щоб їм легше було той іспит переходити. Між іншим, і Дзюник

теж переходив під мою рукою таке приготування до вступного іспиту у гімназію.

При цьому приготуванні, я у Дзюникові не завважив нічого ненормального, а навпаки, він був здібніший як пересічний хлопець. З такими дітьми як Дзюник я мав легку роботу, завдаючи додому "на завтра" задачі і роботу на навчання нової лекції, одного дня, а другого дня тільки контролювати чи перепитати.

Але в селі вже деякі люди почали говорити, що Дзюник "за живий" і "не стійкий". Хто це почав, я не можу сказати. Думаю, що основною причиною започаткування такої opinii була заздрість деяких людей, бо в той час мало хто дозволяв собі посилати більше як одну дитину до середньої школи до міста. А і тих, що посилали по одній, було небагато.

За мого часу таких, що учали до середньої школи з нашого села, були тільки священникові діти і нас двох, а пізніше долучився ще й третій.

А як я був уже у вищих клясах гімназії, і скінчивши середню школу, записався на правничі студії на університеті у Львові, то з нашого села пішло до міських шкіл більше дітей обох полів. Наше село підміське і попри нього проходить залізнична лінія. І кожного дня рано можна було бачити значну кількість дітей, що поспішали на станцію до залізниці; вони йшли до міста до школи. І тоді від коваля Нагірняка вже йшли туди дві дочки. А гляди і Дзюник вже приготується. У певних людей то мусіло викликати заздрість, а пізніше у ще інших людей злої волі, склонних до підозріння, ще і підозріння, що коваль із своїх засобів не зміг би послати троє дітей до середньої школи, до міста. Бо де ж би він стільки гроша сам набирив? Певно комуністи йому дають.

І тільки ті, що ближче знали умовини у коваля в хаті, могли переконатись, що його дочки часто, кілька разів до року одна або і обидві сиділи по кілька днів в дома в часі шкільної науки, бо директор семінара вислав їх на початку місяця по гроші на оплати до родичів, а родичі не могли в пору тих грошей придбати.

А про Дзюника деякі казали і мені: "Та де — він

не видержить”, цебто, що Дзюник не видержить в школі, “він як сверщок” — “непосидючий” і т. д.

І гляди, Дзюник напrawdę не видержав; по одному році, бо, мабуть, вже з другої кляси, бачу, видалили хлопця зі школи; за якісь поступки, непослух чи непосидючість.

А батько, як я пізніше бачив, ніколи перед ніким за це не жалівся, і мені про це не згадував у розмові ані словом. Привів сина до кузні і хлопчина почав вивчати ремесло.

Мабуть той, що найбільше не міг видержати, то був сам батько, йому не під силу було видержувати з шкільними оплатами за трое дітей у середній школі.

Зрештою він і так із свого доходу із кузні, до часу, заки Дзюник пішов до гімназії, оплачував тільки одну дочку; а як прийшлося оплачувати ще і сина, було тяжче, і йому, мабуть, як би тягар з плечей зняв, як сина видалили геть з гімназії.

Минали роки, я покінчив правничі студії, одержав диплом магістра права і доповнив ще одним дипломованим інтелігентом великі ряди безробітної інтелігенції. Прийшов рік 1936, рік кооперативної авантюри у нашому селі Верчанах і другої ще більшої авантюри на Маківці. Я придбав за свою пильну і жертвенну роботу на освітньому і суспільному полі ім'я конфідента польської поліції і ім'я большевицького провокатора чи агента.

В міжчасі Дзюник підростає, вивчив ремесло і виріс на жвавого молодця. Я ходив із його сестрою, бував часто у них у хаті, але Дзюник, як наймолодший, не попадає мені багато на очі. Він підрісши, мав круг своїх приятелів між своїми ровесниками. Вечорами і у святочні дні він зникає із дому. І до хати заскакує тільки як зголоднів. Але круг його приятелів у селі у той час був невеличкий. То був круг національно спрямованих молодих хлопців, що мали до певної міри із домашнього середовища підпору у своїх переконаннях чи спрямуванні. Поза тим більша частина села, як старших так і молоді, гляділа вліво, у соціалістичний чи комуністичний бік і у той бік тяготіла. Причиною того були

економічні умовини села й недалеко відстань нашого села від міста Стрия сприяла тому ще більше.

І в часі як від 1936 року, по причині згаданих вже підозрінь, я був відсунений із усього організованого життя української суспільности і був непевний ані одного дня свого власного життя, Дзюник правдоподібно вже був втягнений у ряди Організації Українських Націоналістів.

По упадку Польщі 1939 року, як до Галичини вступили большевики, Дзюник зник разом з іншими націоналістами з дому; велика частина з них подалась тоді на терени зайняті німцями.

Десь там у тому часі прийшов розподіл Організації Українських Націоналістів на дві противні і ворожі собі групи: мельниківців і бандерівців. Стрийщина, як показалося пізніше, була тереном домінації бандерівців.

І у 1941 р., по зриві війни між німцями і большевиками, по відступі большевиків і по приході на наш терен німців, Дзюник вернув додів уже приклонником Мельника і мабуть втягнений у ряди мельниківців.

Перебувши вдома тільки кілька днів, він з іншими подався на схід, щоб у запіллі германської армії приготувляти евентуально нарід до організування української держави. Про це очевидно він вдома нікому не говсрив, хіба матері як відходив, куди іде.

Ми як знаємо сьогодні, на схід в запілля німецької армії тягнулися прихильники обох вождів націоналістів.

Але бандерівці, маючи за собою до певної міри апробату німецьких властей, як їхні поплентачі, ішли більше явно, а мельниківці протискалися на схід на свою руку, без дозволу лакеїв Гітлера і ще й проти згоди бандерівців.

Бандерівці хотіли бути монопольними на випадок, якби їм було дозволено створити уряд евентуальної української держави. Вони взялися вже наперед прочищувати собі дорогу до евентуальної влади і почали вимордовувати членів прихильників організації полк. Мельника.

Якщо Ви не читали брошуру "Бунт Бандери", то я

Вам скажу по даним тої брошури, що в тому часі між-усобиць між бандерівцями і мельниківцями, з рук бандерівців згинули тоді біля 4.000 (чотири тисячі) мельниківців, цебто молодих людей, ідейних борців за національну таки державу, за яку бандерівці саме боролися і хотіли організувати. І спитати тут можна б — а хіба мельниківці боролися проти організування української держави, що бандерівці їх вимордовували?

Між замордованими мельниківцями, як відомо, знайшлися тоді і багато чільних членів ОУН Мельника, між ними О. Сенік-Грибівський, підполк. інж. М. Сціборський, полк. Сушко, д-р Я. Барановський і інші.

Але Дзюник Нагірняк, не знаю, яка була його у них ранга, тоді не згинув. Ні! Він в дорозі вже по кількох днях зорієнтувався і повернувся, чи не до тижня, від часу як рушив з дому на схід, назад до дому, до родичів.

На мій запит, чому вернувся назад, він із усміхом, у якому видно було і безрадність і розчарування, відповів, що бандерівці б'ють мельниківців на всіх дорогах і не дають мельниківцям пройти на схід у напрямі Києва. Я тоді не знав, що "б'ють" мало означати мордують, бо про це я довідався дещо пізніше.

По кількох днях Дзюник зник знова із дому. На терені Стрийщини, а мабуть і по інших повітах в околиці, бандерівці домінували тоді безконкурентно, і він мабуть обавлявся за своє життя, бо вони могли бути і в нашому селі, і він це мусів знати; а до цього у війсьній завір'юсі і економічному розгардіяшні і руїні не було чого держатись біля батькової кузні, і він добровільно подався назад до Німеччини.

І з 1941 р. аж до часу як я хочу оце описати, це є до 1947 р., я Дзюника не бачив і не чув нічого про нього.

Аж у 1947 р. по війні, вже на третій рік мого перебування у Німеччині і то на цілковитому осамітненню ізза нагінки на мене із причин як я вже згадав на початку, що, мовляв, я такий то страшний большевицький агент, я побачив Дзюника знова і то як показалось, тільки на останніх кілька днів. Я був тоді на приватній квартирі в місцевості Ріцінг, віддаленій біля 5 км від

містечка Сімбах, над річкою Інн, на баварсько-австрійській границі.

То був час повоєнної інфляції, в якому всі харчові продукти, хліб, молоко, масло і м'ясо та друге — були на картки, а мануфактури — цебто одягу, взуття і подібних речей не можна було роздобути зовсім, хіба тільки на чорному ринку.

Живучи на приватній квартирі без жадного доходу, щоб хоч викупити самі харчі із карток, я мусів давати собі раду якимсь способом. З нічого ж бо жити не можна, а тим менше міг я жити із самих підозрінь, що на мені тяжіли. Тож я час до часу роздобував фунт чи два масла чи іншого товщу у довколишніх баверів (германських рільників), де і що міг дістати, і привозив до більшого міста, а за це я видобував яку хустку чи іншу лашку для баверських жінок і їх дочок і вимінював знова на товщ. То був бідненький бартер, при допомозі якого я й держався живим чи не понад два роки.

Тим більшим містом, до якого я заїжджав, було місто Мюнхен, віддалений від моєї місцевості біля 120 кілометрів. А ті люди, до кого я міг заїхати, було всього три чи чотири місця; і більше місць я й не шукав, щоб не стягати на себе ще більшого підозріння і нагінки; маючи на собі підозріння, що я большевицький агент, я не міг свобідно ходити поміж людьми, бо люди уникали і цурались мене, і я сам не хотів напихатись нікому.

Ті ж, до яких я заїжджав, відносились до мене як до інтруза, якому варта було б замкнути двері перед носом.

Я здавав собі з того всього справу, але животіти я якось мусів і час до часу все таки мусів туди їхати.

Одним із таких місць, куди я заїжджав у Мюнхені, був Василь Столяр з жінкою і малим хлопцем та швагром Володком Гриником.

Василь Столяр, мій односельчанин і кравець, жив на приватному мешканні у Мюнхені. Він був зв'язаний з бандерівцями, і ще в дома перед самою війною, як уже на мені тяжіло підозріння, він був виразником наставлення і відношення бандерівців до мене, хоч у

часі моєї суспільно-освітньої роботи я з ним майже ніде не стрічався.

Але як мене повільно відсували від всякого суспільного життя, Василь Столяр почав мені ставати все більше видним. Його відношення, як і всіх, кого я знав, в очі, назверх було чемне і прихильне, а другим боком все шукати нагоди затягнути мене десь в засідку і знищити. І я це знав, і пам'ятав і в Німеччині. Але куди ж ви дінетесь, як нема куди інде зайти?

Василь Столяр мав не лише зв'язки із бандерівцями; він як кравець, мав зв'язки із жидами і самими німцями. І в нього, мі жіншим, я часом міг роздобути яку хустку чи іншу лашку на заміну. Він хоч цього товару мав і більше, і обіцяв звичайно "на другий раз" роздобути більше, то на той "другий раз" він звичайно більше не роздобував, і давав щось трошки з-під руки, щоб тільки мене позбутися.

Не маючи багато більше таких місць, де такі "цінності" роздобувати, заїзджати до Василя Столяра мені було конечно. Тут я мушу згадати, що дещо пізніше, випадково від інших людей я довідався, що в той час, як Василь Столяр обіцявав мені спеціально хустки, за якими баверські дівчата і жінки особливо питали, і таких хусток він мені тим "другим разом" таки не роздобував і збував мене нічим, його швагер Володимир Гриник в той час перевозив з Мюнхена до табору наших людей у Регенсбургу десятками таких хусток (а може й інших речей) і там розпродував у таборі. Правда, що то була його свобідна воля, і Василь Столяр супроти мене зобов'язань ніяких не мав, але він тишив мене обіцянками і тих обіцянок не сповняв, а шукав нагоди, як наведу пізніше, до чого іншого.

За те Столярі такою торгівлею, як пізніше показалося, нажили тоді трохи брилянтів і заблищали ними в очі своєму іншому сусідові односельчанинові тоді обіцянкою, щоб дістатись скоріше усіх до Канади, мовляв, поможи якнайскорше туди дістатись, а подаруємо брилянта твому братові, якщо одержимо афідавіт і туди приїдемо. Добрі сусіди в тій надії зараз і допомогли, але Василь Столяр, приїхавши в Канаду, бри-

лянта очевидно не дав, а сховав і сказав, що не має. Одурих, ще й другим людям напсував крови і доброї опінії, бо ті полакомившись на брилянта і почали нарікати, давай кажуть, де ж ті брилянти?

Я подаю тут навітлення мого односельчанина (не гарно, мабуть, роблю, краще б я сам був може і з собою покінчив, чим таке про других людей писати і псувати їм їхню гарну опінію, та ба!) і мої відносини до нього і дальше ще Вам про нього розкажу, бо він, Василь Столяр відіграв важливу ролю у трагічному і таємничому зникненню нашого односельчанина і мого швагра.

Бо Василь Столяр був тим, до кого вперше зайшов Дзюник Нагірняк, як тільки приїхав до Мюнхена у той пам'ятний час.

Дзюника Нагірняка спровадили до Василя Столяра люди, бо в той час у Мюнхені було повно нашого народу і розпитати про своїх знайомих чи сусідів не було тяжко. Заїхавши до Василя, Дзюник вже легко і відшукав мене у тому баварському сільці, де я перебував.

Я вже згадав, що я не бачив Дзюника ще від 1941 року, як він добровільно подався у Німеччину на роботу. з його скупих оповідань чи заміток про себе я, зробивши зіставлення із всього сказаного, міг би подати ось що.

В часі війни десь там на роботі Дзюник зійшовся із дівчиною із Східніх Областей України, людиною інтелігентною і артисткою; вони й побралися і жили гарненько аж до кінця війни. Дзюник вихвалювався її особистою чистотою, господарністю і почуттям порядку. Вони десь разом чи близько працювали. Вона, як звичайно, була насильно запроторена з України на роботу до Німеччини. Тож не дивно, що як впала Німеччина і як створились умовини до повороту до рідного краю, прийшла для них хвиля розлуки.

У неї було сильніше почуття туги за рідним краєм, де видно було їй передше і гарніше жити, чим зв'язок із Дзюником і непевність завтрашнього дня у тодішній непевний повоєнний час. І вона подалася у рідний край, в Україну. А хто зна, що її туди так сильно тягнуло?

Незатерта ще ненависть до тяжких умовин життя, що пережила насильно схоплена дівчина і запроторена на осоружні тяжкі роботи, радість, що розторощений, впав ненависний ворог, що масово розстрілював невинних людей в Україні, а інших сотні тисяч схоплював як звірів і запроторював насильно на тяжкі роботи по всіх просторах Німеччини будувати великий Рйх. Звільнення від наруги і зневаги пірвало тисячі таких як вона, і вони поїхали чим скоріш у рідний край. Провалився ворог і попав у руїну, і транспорти за транспор- тами насильно запроторених людей верталися до своїх країв у всі сторони світу. Вони мали досить ненависної чужини і з радістю і співом на устах повітали упадок германського хижака і можливість повороту у рідний край.

Тож поїхала і Дзюникова дружина на "родіну".

А Дзюникові дорога йшли у противний бік, він від "родіни" втік, залишив свій рідний край, всіх рідних, і йому стелилась непевна дорога у будуче, і як показалося, сумна, коротка і трагічна.

Він поживши короткий час, бо не знаю як довго, із доброю дружиною, був вихоплений несподівано як з теплої і привітної купелі на холодну дійсність. Таке я виніс враження із його коротких завваг.

Але Дзюник був коваль, він через якийсь час, і тут знова не знаю як довго, працював у німця-ковалю на роботі, він там і жив, там і по війні залишився. І то було на англійській зоні.

А в самого ковалю була дочка. Часу було багато. Від весни 1945 р., кінця війни, до літа 1947 р. минуло два і пів року. І в ковалевої дочки знайшлася дитина.

Та 1947 рік був час як скитальці почали поволі вирушати з таборів із Німеччини у дальшу дорогу, Дзюник залишив ковалю і його дочку і подався з англійської зони в американську шукати виходу із Німеччини. Він приїхав у Мюнхен і потрапив до Василя Столяра, а від Василя до мене.

Він був у мене чи не два дні. Я, маючи на увазі свою опінію, його зовсім не розпитував. Ми не сходили на розмову про моє положення, він знав краще настав-

лення організації і націоналістів до мене і ми тієї теми ніколи не порушували; для мене він був за молодий, щоб я міг йому про себе вияснити, а, я і сподівався, не далеко заавансований у їхній ієрархії, а до цього як виходило, у той критичний час він мабуть і не мав зв'язку із своїми мельниківцями.

Я думав, ми тільки що зійшлися разом, і будемо багато разів ще разом і будемо мати нагоду ще поговорити про пляни на будуче. Зрештою, Дзюник на ту пору мав стрійків, одного в Південній, а другого Північній Америці і йому не тяжко було нав'язати зв'язок із ними, а може він і мав вже зв'язок із котримсь із них уже тоді.

Я не питав, як називалась його жінка, що лишила його і подалась у рідний край, ані як називався німецьковаль у англійській зоні, ані місцевість, хоч він згадав раз, що то було в околиці Гамбурга.

Я у потребі міг йому допомогти приміститись біля себе. Він хотів приміститись десь в таборі скитальців. Він мав свою дорогу життя і він поради ніколи в мене не питав, ані моєї був би не послухав, він був дорослий молодий чоловік.

Мені саме було час їхати в Мюнхен за моїми справами, і ми поїхали туди вдвох. Вперше ми зайшли до наших знайомих і сусідів, до Василя Столяра; я мав на думці і Дзюника, щоб знати, де він приміститься. Але у Василя Столяра ми вже застали на приїзд Дзюника все приготоване.

На нього там уже ждали його колишні приятелі чи друзі, мабуть, ближче йому відомі ще з давніших передвоєнних часів з організації. То були Ярослав Ковальський зі Стрількова і Михайло Баняс з Колодниць, і очевидно сам Василь Столяр. Наше село Верчани і їхні два — Стрільків і Колодниця положені довкруги міста Стрий від сходу, півдня і заходу.

Ковальський і Баняс знайомі і мені, і я вже їх стрічав у Василя передше, але ми поза поверховними балачками ніколи ближче не нав'язували ані зносин, ані великої розмови, бо я знав, чим вони на мене дишуть і я радше з ними бажав не стрічатись. Але як ми тільки

привітались, вони оба і Василь з ними обступили Дзюника і припали до нього як до найріднішого — тісно і по-дружньому, раді і веселі, що його побачили. Бачу радий і веселий став і Дзюник між ними і я вже став почуватись між ними зайвим. Я знав своє місце, і їхнє відношення до мене. Тож вони відразу, а особливо Ковальський до Дзюника: "Ти, Володку, лишися тут до вечора, ми хочемо з тобою поговорити", а Баняс так і потверджує, а Василь біля них.

З одного боку я думав, що Дзюник дійсно знайшов уже приятелів і знайде якийсь пристановище, як не між ними у самому Мюнхені, так може де в якомусь таборі скитальців, що були в поближжі Мюнхена, бо вони мали зв'язки усюди і він попри них чи при їх допомозі знайде собі місце. Так говорила поверховна логіка.

Бож знайомі і приятелі з рідного краю, знайшовшись на чужині разом у якомусь місці, намагаються одні другим допомогти чим можуть.

Але з другого боку в мене озвався не то сумнів, а то й страх за Дзюника. Знаючи особливу роль Василя Столяра довкола мене і знаючи, а радше відчуючи якусь непевність завсіди від Баняса, бо про Ковальського багато я не мав яких конкретних закидів, крім безсовісного харлампутства, мені було трохи страшно лишати молодого чоловіка між ними. Тю на тебе, сказав би хтось непоінформований, та чого, таж то свої люди.

І мені треба було йти даліше за своїми ділами, бо оскільки я собі пригадую, великого бізнесу я тоді у Василя не робив із своїми справами. А Дзюник відпродажував мене на коридор і як ми тільки на закруті на головну сходову клітку, бо то було на поверсі у більшій дещо чи не ушкодженій війною кам'яниці, я заки попрощав, так і першу заввагу вирвав з-під серця: "Дзюник, уважай!" — остерігаю.

Дзюник мої слова остороги прийняв майже як образу, він з голосним протестом з широким рухом рук до мене:

"А-а — щ-о, Митро, та вже так не є"... і даліше не висловив того, що і сам думав і повинен був сказати: "щоб і тут ще мордували". Він мене зрозумів, що я мав

на думці, щоб він уважав на себе, щоб вони що злого йому не заподіяли. І ані я дійсно, ані він, ми не знали тих умовин і дійсно ворожо-воєнних відносин, що існували тоді в Німеччині, а особливо у Мюнхені і по деяких таборах, де жили українські скитальці, поміж бандерівцями і мельниківцями. Дзюник може думав, що вони хотіли приєднати його назад до свого гурту, або вірив у своїй легковірності, що вони просто поприятельськи на чужині до нього віднеслися. І його реакція на мою пересторогу була така сильна і переконуюча у його цілій поставі і певності себе, що йому нічого не станеться, що тим він ослабив у мені сумніви і приглушив мої побоювання за нього до певної міри.

І я просив даліше, “Як примістишся, приїдь знова до мене”, що він і обіцяв, бо ж і часу здавалося було багато. Успокоївшись дещо у моїх побоюваннях, я подався зо своїми справами до других людей, а там назад у Ріцінг на свою квартиру.

Але сталося не так, як ми тоді обидва собі бажали, коли прощалися, але так як я побоювався. Минув тиждень і ми на другий і Дзюник не приїжджав до мене. Я попрощав тоді на сходовій клітці у кам'яниці, де чекали назад на Дзюника його колишні друзі, того молодого 25 чи 26-літнього чоловіка востаннє. Чого не доконала війна, всі бомбардування, що він напевно переходив, перебуваючи цілий воєнний час у Німеччині, доконали якісь злі духи вже по війні в часі мира. Пропав молодий, сильний і здоровий молодець, добрий ремісник і чесний, але легковірний аж тоді, коли знайшов на чужині назад колишніх своїх друзів і приятелів з рідного села і з рідних сторін і своєї організації, і пропав як тільки зійшовся з ними.

І він до мене вже більше не приїжджав і я про нього рже більше нічого не чув.

Але за несповна два тижні я поїхав знова у Мюнхен і до Василя. І мої перші слова були “Де є Дзюник?”

Василь Столяр ніколи так до мене в житті не говорив, як тоді. Він звичайно говорив розважним і бодай назверх привітним голосом. Але тодішня відповідь його на моє питання була непривітна і понура, і коротка:

“Я не знаю”. Звичайно, коли я питав за якими інформаціями про наших односельчан чи моїх знайомих, він все якось інформацій і відомостей чи адреси наших людей мені роздобув і подав, він все був услужливий і чемний. А про Дзюника, якого я залишив у самій Василевій хаті з Василем і його приятелями, він ніяк не хотів мені подати більше інформацій як тільки “Я не знаю”. А коли така відповідь мене не задовольняла, я питав знова: “Як то не знаєте, я ж лишив його у вас? І ви хотіли... і тут я вже не знав, що казати чи не мав часу докінчувати своєї думки, бо Василь знова з більшим притиском мені відповів: “Я не знаю”.

“А як же він по тій розмові йшов від вас і нічого вам не сказав, куди йде” — це вже були мої приблизні слова. — Василь відповів коротко: “Ні, він не казав”.

Ви, Дорогий Читачу, прочитавши все попередньо сказане мною про Дзюника Нагірняка, як я його лишав з його приятелями, як вони його задержали на вечір на розмову, як я його попросив на сходовій клітці і він завернув назад до Василя Столяра до його мешкання, а я поїхав за своїми справами і назад на свою квартиру, скажіть чи є це можливе в нормальних умовах, щоб Василь Столяр не знав, де заподівся той молодий чоловік, якого я в нього лишив? Чи є це можливе, щоб Дзюник, відходячи, не сказав Василеві Столяреві, куди він йде чи їде.

Я тоді зрозумів, на що вони загравали, що Дзюник, як відходив тоді евентуально від Василя Столяра по тій розмові з ними трьома увечері, не мусів подавати куди він іде.

А Василь Столяр, хоч би і знав, не має обов'язку давати мені Дзюникову адресу, якщо він тієї адреси мені подати би не хотів.

Але в нормальних умовах між людьми так не буває. Якщо чоловік відходить живий від одних, то десь можна б його знайти між іншими людьми. Тоді або він сам дав би про себе знати, або могли б то зробити інші люди, і сказали б, де він знаходиться. Але по Дзюникові, тоді по нашому випадкові, пропав цілко-

вито слід, як я лишив його того пам'ятного дня з тими трьома його мнимими приятелями.

Я сам тоді був під важкими підозріннями і загальним бойкотом і в безперервних клопотах від тоді і по сьогоднішній день, а тоді і в важкій потребі і не був рішений, а радше не знав, що з тією подією робити. Бо хоч як і по-дружньому ми з Дзюником розійшлися, а нуж чоловік кудись подався і зразу не мав часу подумати, а може не дбав про це, щоб мене повідомити.

Але той факт, що Василь Столяр у всіх інших випадках, як я його питав про наших односельчан, радо і з охотою адреси наших людей мені подавав, а навіть пізніше в Канаді, як ми знову стрінулись, він знова ніколи не відмовляв, а противно сам розповідав про наших односельчан, розкинутих далеко по просторах Північної і Південної Америки і як я був ким зацікавлений, подавав мені адреси таких людей, а в тому одному тільки випадку з Дзюником, якого я залишив з ним, з його родиною, і я сподівався, що Дзюник на випадок потреби навіть і задержиться у Василя день-два, заки знайде собі місце на перебування, у тому одному випадку Василь Столяр мав тільки одну відповідь, що він не знає.

Чи міг Дзюник Нагірняк, як вони розходилися по-дружньому, а я їх залишив, як здавалось, у найприятніших відносинах, відходити кудись так, щоб Василь зовсім не знав і навіть не догадувався, де Дзюник подівся? У випадку, як Дзюник був би живий, навіть, якби вони були розходилися як вороги, то Василь Столяр був би бодай дещо мені розповів, чому вони розійшлися в незгоді.

Я не маю ніякого наочного доказу на те, що сталося того пам'ятного дня чи вечора з Дзюником Нагірняком, як я його залишив у Василя Столяра в Мюнхені у 1947 р. разом із Ярославом Ковальським зі Стрілкова, Михайлом Банясом з Колодниці і самим Василем Столяром, але Дзюник Нагірняк від того часу і пропав. Та заки я зроблю висновки із цієї події, я хочу наперед навітлити тих трьох чоловіків, з якими я лишив мого

швагра, кожного зокрема, оскільки я їх знаю, щоб і Читач сам міг поробити висновки свої власні.

Василь Столяр, мій односельчанин і сусід, як і односельчанин і мабуть друг по організаційній приналежності Дзюникові Нагірнякові. Василь двічі в моєму житті брав участь в затягненню мене в засідку з наміром зробити на мене наскок, щоб по наказу організації мене згладити.

Перший раз то було ще у рідному селі, саме перед другою світовою війною. А другий раз уже у самому Мюнхені, у той саме час десь перед самою подією з Дзюником.

Отже перший випадок зайшов вдома перед війною. Я тоді вже був майже цілковито осамітнений з причин, наведених вже на початку оцієї книжечки, підозрінь. Та замурувати себе живцем я не міг, ані не хотів і животіти я якось мусів, і мусів якось ходити поміж людьми.

То було в темний чи не підосінний вечір, вже досить пізно, як до мене несподівано загостив до хати у моїх родичів, молодший за мене хлопчина, священників син Ромко, на шахи. Він до мене передше майже не заходив, а як заходив, то дуже рідко. І мені у священника вже давніше перед тим сказали самі священника дочки, що я не маю чого до них заходити, бо я не хочу нав'язувати любовних зносин з жадною із них трьох, а радше з двох залишених до евентуальної розпорядимости, а вибрав собі дівчину де-інде; до них же я заходив "лише Ітак". Я все таки не дуже був здивований, що Ромко зайшов аж до мене на шахи, бо ми передше в шахи грали. Але Читача напевно здивує ось що: Я мав свої шахи в дома, а Ромко не хотів грати в шахи в мене, і то був темний вечір, і Ромко конче вперся йти з ним грати в шахи до кооперативної домівки, віддаленої від нашого дому більше як кілометр. А до цього в кооперативній домівці, а радше в кооперативній канцелярії на шахи ми передше не заходили.

Я хоч відчував, що в тому щось не в порядку, але я встидався перед самим собою навіть признатися, що то міг бути плян зорганізований на мене; і в своєму селі, так як би вдома, я небоявся ходити і темною ніччю.

Шахи я любив і хоч серед пригноблення одною думкою, що давила мене все додолу, що я мушу уважати чи бути обережним, я не міг сконцентрувати своїх думок на добру гру. Я це знав, а все ж таки якась розвага є, трохи умовою гімнастики, і я почаляпав ніччю по болоті з Ромком до кооперативної домівки.

Мене здивувало, що хоч Ромко з кооперативною нічого спільного не мав, бо книговодом був мгр. Яців, тоді вже чи не його швагер, що в канцелярії нікого не було і відчинена була тільки кооперативна крамниця — через коридор. Як ми тільки в коридор, Ромко пішов прямо до крамниці, роздобув ключі до канцелярії і попер прямо туди. І тільки ми оба.

Гра в шахи затягнулася, кооперативну крамницю вже зачинили, люди, що були в крамниці, пішли додів і кругом стало все тихо і спокійно. У грі в шахи можна сказати щось таке, що могло б мати інше значення. Тож Ромко до мене в один час: "Ти хочеш мене провокувати". Я в тому, що він сказав, не бачив ніякого глузду. Бо ми вже грали довше і гра затягалася задовго, я вже був розсіяний, то було вже пізно і я почув під вікном раптом голоси двох людей. Отже я так добре не грав, щоб міг провокувати Ромка в грі якимись "тягами" і грозити йому програєю, а в самому життю передше в суспільно-освітній роботі ми так ніде не стрічались, так що навіть якби я наравду був провокатором, то між нами наравду не було такої нагоди на провокацію. Але я знав, що він хоче тим сказати, що я провокатор, а тут темна ніч, і я сам сиджу з Ромком, як би на пустині, а під вікном ждуть на мене двоє чоловіка. Але в одному з тих голосів я розпізнав голос Василя Столяра і це мені давало певне заспокоєння, бо я не вірив, щоб організація націоналістів вживала Василя Столяра відправити мене на другий світ. Але я помилявся, в тому що там був Василь Столяр крився глибший і трагічніший для мене зміст, та я тут цього не буду вияснювати. Я виясню це як буду писати про свої пригоди іншим разом.

Отже я пропустив Ромкові цю фразу, бо то було

в шахах і зрештою я не міг воювати з усіма людьми; у мене назрівав тоді вже інший плян.

Отже з Василем я помилявся, а зрештою там з ним був ще хтось інший, якого голосу я не знав. Раптом до канцелярії увійшла дівчина, з якою ми пізніше побралися, і з питанням ще від дверей: "Ти що тут робиш? Ходи додому". Під вікном я почув третій голос, і цей голос я розпізнав теж, а потім голоси затихли і я думав той третій з тими двома так і залишився, або вони всі пішли домів. Ми вже коротко грали в шахи і збирались до відходу. Але справа замоталась їм і тим разом. Ми виходили з кооперативної домівки на коридор і звідси через другі двері на двір. Я отворив на двір двері і випустив жмут світла з електричної лампки і наперед мене в дверях виступила на поріг дівчина і заки я ще виступив на поріг і побачив хто, із перед самої сходової клітки пустились на-втеки двох чоловіків. По поставі-сильветці і може по рухах я тільки догадувався, що той вищий то був мабуть Василь Столяр. А другий був нижчий ростом. Того ж третього, що я думав, що він ще є із тими двома, я там уже зовсім не бачив, бо він був високого росту і я його теж добре знав. Ті два відбігли яких 30 кроків і при виході з кооперативного подвір'я на дорогу знова задержались, звернулись передом до нас і поставали, але я бачив тільки темні сильветки. А Ромко виходив за нами, і як ми вже всі зійшли на діл із сходів я звернувся тільки до Ромка і з протягненням слів сказав: "То т-а-а-к, Ромку, і не глядячи на нього, бо то й так була темна ніч, ми розійшлися.

Чого було тим двом осібнякам тоді вечором втікати з-перед сходової клітки кооперативної домівки, як ми виходили того вечора додому із шахів, а Ромкові пізніше вдень відбігати від мене на дорозі як я наближався до нього? Я ж не вовк.

Але я пригадую аналогічний випадок з іншим чоловіком, що в сусідньому селі в темну ніч, нічого не прочуваючи, виходив на двір із своєї хати і у дверях був пострілений в живіт, зараз чи пізніше погиб. Я ніколи не знав і не довідався, за що він згинув, бо нікого за це не засудили, але я просидів тоді на однім поліційнім

постерунку і в магістратській цюпі повних 48 годин, запідозрений в тому, що то міг бути я той, що стріляв. Але то було чи не десяток років раніше того мого випадку з Ромком і шахами.

Другий випадок, що наświetлює Василя Столяра і його відношення до мене, а вслід за тим і його здогадну роль у зникненню Дзюника Нагірняка був ось який. Це було вже в Мюнхені перед подією з Дзюником.

Перебуваючи в Німеччині у той критичний час, я хоч відчужений усіми і осамітнений, не покидав ані віри в Бога, ані нагоди піти в церкву помолитися.

Признаюся, що вже передше я відчував надто велике упередження до мене, як я ходив через деякий час у таборі до церкви, упередження і осоружний настрої всього вірного Богу мира і самих отців духовних більше явні, як двозначні натяки. І в церкві я в таких умовах великого духовного підкріплення не мав. Але саме в той час перед подією з Дзюником я вже довший час, чи незадовго ходив тільки до німецької церкви у тій громаді, де я перебував і хотілося мені хоч під великодню пору піти до церкви і послухати слова Божого в своїй рідній мові. Звідкись, мабуть, із наших часописів я знав, що в Мюнхені десь наші отці відправляють Службу Божу і наші люди, що в Мюнхені мали нагоду піти і помолитись Богу по своєму. І мені чомусь захотілось хоч на Воскресення послухати слова Божого у рідній мові. Мені треба було поспитати, де є те місце, яке заступило нашому емігрантові рідну церкву. Так я і ніколи не довідався. Я спитав Василя Столяра ще в пору, щоб він мені показав чи сказав, де є та церква чи місце молитви української громади. Василь не сказав мені, де це було, але почав мене намовляти, щоб я поїхав до табору в Карльсфельді десь за Мюнхеном, там де я ніколи вдень і не їздив і не був, на всеночне вночі під Воскресення. І я мав їхати не з ним, а з його жінкою поїздом з Мюнхена, що виїздив о 12-ій год. ніччю, а потім десь ходити там полями чи пільними дорогами чи хоч би і битим шляхом не знати як далеко, ніччю, бо я сподівався, що табір не зараз при двірці, а десь далше. А до цього їхати туди не з ним самим (бо як уже

намовляє, щоб туди їхати, то хоч би був їхав він з мною), але з його жінкою. А там ніччю на мене вже могли чекати, а Василева жінка мала бути тільки показником, заступати самого Юду, і передати мене якимсь лотрам, що розгулялись були ще з дому і ще на чужині: були жадні крові.

Очевидно, що я мусів зрезигнувати з такої молитви під Воскресення у нашій церкві, і я вже нічого не говорив далше Василеві, а просто залишив цю справу недокінченою і недоговореною з Василем Столярем.

Бо ж шляться по незнаних місцях по ночах з чужою жінкою, як хлоп сам сидить в хаті, а жінку висилає у таку дорогу, до чого то подібне?

Михайла Баняса, про якого я переконаний, що відіграв головну роль у зорганізуванні засідки на Дзюника Нагірняка, я знаю ще з дому, з тих літ, як я вганяв як найнятий по сокільських організаціях по селах Стрийщини і організував молодь у т-ві "Сокіл".

Я був повітовим організатором, а він начальником т-ва "Сокіл" у Колодниці. Я не міг йому закинути браку пильності в освітній роботі. Але він любив і нічні прогулянки, бо як я вже був організатором Кружків Рідної Школи і розійжджав по селах по рідношкільним справам, будучи в Колодниці, я знова стрічав М. Баняса. Він уже тоді своїм поступованням нахвалявся, що ось то він, мовляв, ночами кудись відходить з дому і т. д. — зникає в теміні на полях і т. д.

Але вже в Мюнхені він заховувався знова в спосіб таємний і важний, а я все держався в резерві і з певною обавою, щоб часом ближче не зачепитись, ані навіть в розмові не спротивити собі цього таємничого типа і не напитати собі до цього всього, що я мав вже на собі, ще додаткових клопотів.

А все таки Баняс раз у розмові мусів знова похвалитись, що він як десь таких знайшов (що були їм чомусь на заваді), "то я тільки сказав хлопцям і вони йшли" і робили з ними порядок (чи кінчали їх); у тому розумінні він точив не то теревені, не то хвальбу, як мені тоді здавалось. А то не були пусті слова, як пізніше показалося. То була Банясова функція в організації. Він саме

був тим, що виловлював жертви, приготував на ті жертви засідку, організував чи повідомляв "хлопців", себто бандерівських СБ (Службу Безпеки) опричників, і ті йшли на готове, вказане Банясом місце, де така жертва знаходилася чи була замовлена, — цебто нічого непрочуваючий і звичайно нічого невинний чоловік і його викінчували, цебто прятали зо світа.

По тій події, як я лишив Дзюника із названими трьома його псевдо-друзями в хаті Василя, я Баняса вже більше в Німеччині не стрічав. Стрінув я його знова по приїзді у Канаду, у Вінніпегу. І там, як я предвиджував, я стрінув з його сторони знова нападсть. Перший раз, як я працював у Янківського чи Янковського. І хоч там я якось тієї напасти оминув, то все таки я не оминув тієї напасти від Баняса слідуючим разом. Я залишив Янківського і недоля хотіла, щоб по деякому часі я поступив на роботу до фабрики, у якій Баняс вже був на роботі. Там у фабриці Баняс вже прямо і отверто шукав бучі при столі, в кантині при фабриці, як ми їли обід. Я вступився від того стола, де їли наші нові емігранти, назагал добрі люди, що присілись разом до одного стола. Я прямо мусів лишити той стіл, бо Баняс почав робити на мене опресію. Я, будучи під публичною опресією, почав до цього явища призвичаюватись і намагався уникати всяких нападстей і авантюр.

Але, як по кількох роках праці у тій фабриці, я хотів виїхати геть з Канади і робив уже на це заходи, мені не хотілось довше зносити публичної пресії і нападстей на мене, то нагода до авантюри легко знайшлася і то знова з Банясом. І як я зареагував на його нападсть, якої вживали на мене публично, повторяючи тоді укладену на мене якусь формулку, він ще накинувся на мою матір грубою лайкою; і як я погрозив йому, що побю, то він відповів, що "я тобі дам". Я тоді хотів знати, як то він мені дасть, чи так як Дзюникові дав.

Цю нападсть я вже не пропустив і тому що "спричинником" авантюри вийшов я, бо з самої брами, де авантюра почалась, Баняс затягнув мене на фабричну площу перед вікна самого заряду фабрики, мене прогнали з роботи. За Банясом постояв провід юнії робітників, і як

я розповів історію про Дзюника, то провідники юнії мені у висліді вже мали готову відповідь, що "that man (цебто Баняс) is ОKey, and you are not".

Очевидно, будучи під публичним натиском і переслідуваннями, як прийшлося вирішувати, хто винен в авантурі, спричиненій знаряддям того натиску, у нашім випадку Банясом, я не міг тієї справи виграти. Мені не могли признати рації, бо вони всі самі участь у публичному натиску чи опресії на мене брали, а опресія була кермована все згори.

Тож я тим не переймався, що я не є ОKey, але я дивувався, що Баняс був "ОKey", як я розповів їм історію з Дзюником. І провідники юнії мусли більше знати про ролю Баняса у зникненню Дзюника, бо він їм мусів дати якесь вияснення, щоб чимсь оправдатись.

Якщо Баняс є О.К., то хто не є О.К.? Я?

Так я й не жалів, що в тій фабриці дальше не робив і не належу більше до такої юнії; і досі не жалію, хоч з того часу проминуло вже десять років і я попав ще й в економічну депресію, як вислід самої публичної опресії.

Третій із них, Ярослав Ковальський із Стрілкова, знаний мені ще з дому особисто, але про його "діяльність" вдома я багато не знав. Він був кравцем, гладкого вигляду, бачив я, займався часто водженням усе нових жінок чи дівчат вулицями міста Стрия. В часі німецької окупації я його частіше бачив на проходах вулицями, оскільки зачував, чи не був тоді якоюсь фігуркою у немундированій поліції, що поношувала за німцями.

З його визначнішої діяльності знаю, що він залишив одній із сестер Дзюника, так саме Дзюника, дитину. донечку. Донечка там вдома виросла, вийшла заміж і має вже сина, і бабуня і мати прозвали сина Славчиком. А чому ж би ні, дідусь же Славко. Але він сам ніколи не подумав, що як були колись тяжкі часи, може треба було допомгти тій дитині і її матері і вислати часом їй яку посилку, і улегшити їм їхню долю. Він гадав і він думав, що дітей, яких він полишав за собою, мають обов'язок годувати і виховувати другі люди, ошукані ним, а він сам буде сміятись в кулак і кпити собі з тих людей, а ще й накидуватись публичним очорнюванням,

що, мовляв, ті люди не дбають про свою жінку і дітей, до речі, що не дбають про його, залишену ним, дитину.

Сам же ж він закрився тут родиною і новими дітьми і мабуть поважний і поважаний батько родини*). Більш про таку його діяльність як я згадав із сестрою Дзюника, я не знаю. Ви, Шановний Читачу, що його тут десь знаєте і з ним стрічаєтесь, поспитайте, може він Вам щось і більше розкаже.

Та тут хтось може скаже, що справа не в дітях, а я Вам скажу, що хоч не як, а в дітях. Що Ви думаєте про такого громадянина, що залишив дитину сестрі, а сам пізніше брав найактивнішу роль в замовленню брата саме тієї сестри на стрічу, з якої той брат вже ніколи не повернувся до своїх правдивих приятелів, і ніколи не дав вістки про себе ані своїм родичам, ані саме тій сестрі.

Тут виходить щось неймовірне і ганебно гидке. Бо як жеж це так, ви всі три його приятелі припали до нього тоді, як тільки стрінули, як до найріднішого брата, замовили його того дня на вечір на розмову, і я таки з вами його і лишив, як це так, що по тій розмові з вами, він уже більше ніде не показався, не повернувся ніколи вже до мене, хоч обіцяв знова заїхати.

Як це так, що я лишив його з вами у таких дружніх відносинах іти з вами того пам'ятного вечора на розмову, і по тій розмові ви якось з ним так розходились, що він вам нікому не сказав, куди він від вас відходить? Хіба це можливе в умовинах між людьми? Таж він саме до вас був приїхав там десь приміститись і замість приміститись між вами чи при вашій допомозі, він десь пропав? Хіба це можливе між людьми, щоб як він відходив від вас, щоб він нікому з вас не сказав, куди він знова йде чи їде? Як це так, що він пройшов війну між чужими, непривітними людьми, і не загинув, а прийшов живий і здоровий до вас, своїх людей одного роду і народу і як тільки зійшовся з вами пропав десь між вами і слід за ним загинув?

Бо ж навіть, коли б він відійшов від вас у незгоді, то тим скоріше був би повернувся до мене; або намі-

стившись де-інде, в якомусь таборі, був би пізніше показався до мене.

Таж це нечувана річ, щоб чоловік, заїхавши до приятелів чи хоч би знайомих, десь між ними пропав без сліду.

Слухайте! Я не маю наочних доказів, але він пропав безслідно по тому дні, як я його залишив з вами. І я тільки питаю:

А може ви його тоді, того вечора, замордували?

А може ви тільки його задержали там на розмову і, приготувавши все готове наперед, закликали других, готову боївку душогубів, чи може ця боївка вже десь там була готова і ждала і, як я його лишив, а сам поїхав, боївка наскочила і його замордувала, або живого завезла десь і там десь в іншому місці замордувала?

І я ще питаю і розважаю, а не оскаржую: А може ви так зробили з Дзюником, як мені оповідав мій добрий знайомий у Вінніпегу, як я йому оповідав про зникнення Дзюника. Каже — “Я мав стричного брата, він був також мгр. права, і він щось почав займатись такими справами, ходити, нарікати і т. д. То прийшли в американських мундирах, забрали і пропав до нинішнього дня. От не треба так казати нікому нічого, сидіти тихо і вже”. Ось приблизно його слова.

Коли ж я тепер це сказане парафразую і поставлю до вас всіх трьох, що подавали себе за друзів Дзюника, питання: А може ви так зробили тоді з Дзюником? Може, як він вперше приїхав до Василя і дізнавшись, що я є недалеко, поїхав тоді до мене, а ви, знаючи, що він приїде назад (може й умовились з Василем) до Василя Столяра, приготували, як Баняс казав, “хлопців”, і як я з Дзюником приїхав до Василя і залишив його у нього з вами, приїхали “хлопці”, перебрані в американські мундири, взяли Дзюника з собою і вивезли десь на пустирі чи в ліс, замордували і кинули чи припорпали його десь на пустирі на германській землі?

Читач, читаючи оці рядки так і подумает: та як це так, а звідки вони могли взяти американські мундири? А я Вам, Читачу, скажу, що я сам, перебуваючи деякий час в таборі, міг роздобути цілий американський мун-

дир ,очевидно, без відзнак. І я мав і сорочку і штани американського вояка, і легко міг дістати черевики до виряду, але я вже не був заінтересований купувати черевики. І я носив і сорочку і штани американського вояка, тільки не разом. Як брав сорочку то штани інакші, а як брав штани, то сорочка була тоді інакша (не американська). Не носив їх разом, щоб не впадати занадто в очі і щоб не посадили. А чому я взагалі носив такі штани і сорочку (американського вояка)? Бо ті речі були з доброго матеріялу, і легше було дістати; матеріяли на вбрання в той час коштували дуже дорого.

І я був чи не останній, що мав нагоду роздобути одяг американського вояка. Ті мундири серед скитальців по таборах були масово поширені. Очевидно, теж без відзнак і звичайно без шапок. Але і повний комплект мундиру не важко було роздобути. Наші люди робили в американців, при американських частинах, послугоували чи обтирались об американських вояків і об їхні магазини.

Уже саме сформування того оповідання, що оповідав мені мій знайомий, виказує саму суть, що то могло бути; він не казав, що прийшли американські вояки чи їхня військова поліція, так як сказали б Ви, якби Ви сповідали про таку подію, але він говорив так як воно дійсно відбувалось, що "прийшли в американських мундирах", бо та у нього недоповіджене і у примітивний спосіб заховане було, що під тими мундирами укривались ті "хлопці", перебрані тільки в американські мундири.

А може то так сталось із Дзюником Нагірняком тоді?

Я не знаю, яке оправдання давав Баняс юнійним шефам у Вінніпегу, як я оскаржував його у зникненні Дзюника. Але може він оправдав себе тим, що "прийшли в американських мундирах" і забрали, а він, Баняс, нічого не винен.

Але тут виринає ще одне логічне роздумування. Якби навіть американці чи німецька поліція були взяли Дзюника Нагірняка, от припустім, провинився чоловік

у чомусь, то вони так не мордували, що він зник би і пропав би у них на віки. Бо то не по-американськи.

І в той час не могло бути вже і по-німецьки. Бо німецька поліція була вже під контролею військової американської влади, то вже не було гестапо.

І я був би напевно якимось довідався про те, бо Дзюник був би шукав якоїсь помочі від своїх приятелів.

А коли б і таке було сталося, то Василь Столяр був би не мав чого бурчати "я не знаю", а був би мені напевно широко оповів як Дзюника брали і за що брали.

Але коли напrawdę Дзюника забирали Банясові "хлопці" в американських мундирах, то він мав чого укривати, бо могло вияснитись, що то не були американці — на випадок, якби я був почав ту справу розщобувати. І тоді вони всі могли потрапити.

Тому що я не маю наочних доказів, то ви могли б твердити, що я не маю права вас оскаржувати, тож я не оскаржую вас. Я тільки виводжу із логічного розумування сам факт, що як Дзюник Нагірняк із ваших рук вже більше не показався ніде, то видно, він між вами пропав. А може ви подасьте мені доказ на це, що він десь у когось чи з кимсь був ще живий і здоровий між людьми пізніше, чи може є десь живий тепер. Тоді я буду радий і задоволений все оце написане про його зникнення відкликати і вас перепросити через велику літеру "Ви".

Бо це, що я не маю на вас наочного доказу, що ви його замордували, то це не звільняє ані вас, ані всіх, що цього доконали від самої вини, якщо ви напrawdę цього доконали. Це тільки писаний закон, який вимагає повного доказу, вас не міг досягнути. Але сам факт доконаного душоубства лежить у вас на совісті перед його родиною і всім українським народом. Факт злочину доконаного, а не доказаного мною, бо багато з вас з тим злочиним зв'язаних про це знає і уважає навіть, що такий злочин тоді був правильний, або в найкращому випадку тепер не треба вже тієї справи знова нарушувати, бо більшість з вас вже не зле намістилась у нових умовах і нарушування прихованої і припавшої

пилом часу ганьби є для вас прикрим і невинним, або для декого неправду і небезпечним.

Та провина, а до цього провина за найтяжчий злочин, злочин душоубства безвинних, не може бути прощена. Історія вини і кари, історія народів показує, що провина за найтяжчий злочин душоубства у процесі розвитку людського роду знаходить свою кару. І такої кари не оминати вам, якщо ви неправду винні.

А до цього ви ходите до церкви, вірите в Бога, і молитесь Богу. Як ви погоджуєте цей ваш злочин душоубства чи хоч би приготування і співдяння у душоубстві з вашою релігією і вірою в Господа Бога? Якщо ви душоубство на совісті неправду маєте?

Чи думаєте, що справедливість Божа вас не досягне, бо я не маю на вас наочних доказів? Чи може ви думаєте, що Бог вам простить, бо ви доконали душоубства для України? (Якщо ви неправду доконали цього). Чи думаєте, що Україна і злочини, доконувані в її імені, важніша для Бога як сама Божа справедливість над усім людським родом? Чи може думаєте, що Бог простить такі злочини і гріхи і ви по смерті підете до небесного царства, до самого Бога? А хто піде тоді до пекла, як ви, з вашим душоубством на совісті, збираєтесь до царства чи до раю?

Бо якщо Бог повпускає всіх душоубів до раю, так тоді не треба йому тієї справедливости і не треба буде йому пекла; чи може до пекла, по вашому, мав би піти Дзюник, всі 4.000 помордованих мельниківців, і багато жертв, що згинули з рук душоубів, чи жертв, що душоуби ще не могли їх спрятати?

А ви, доконавши евентуально своїх подвигов, вплелися гарненько у суспільне життя громади і відиграєте головну роль подвижників, провідників чи важних діячів суспільно-національного характеру і надаєте лінію і критерії оцінки добра і зла, правильности і неправильности, справедливости і несправедливости. Як багато може бути варта опінія, надана вами і опінія кермованої вами суспільности, що оцінює всі життєві моральні вартості людей і подій?

Вертаючи до наших трьох названих подвижників,

я ще раз підкреслюю, що я вас не обвинувачую, я тільки питаю і розважаю логічними категоріями і ставлю вислідну тезу, що вас не звільняє від вини брак доказів у мене, вас тільки не могла досягнути законна справедливість, але якщо ви на правду винні, то ви все таки де факто душогуби.

Навіть, якщо ви тільки все приготували, того чоловіка замовили і задержали, а других закликали і ті другі ("хлопці") самого акту душогубства доконали, то без вашого приготування і співдіяння душогубства не можна було б доконати. Це моє розумування — це не є обвинувачення.

Я не хотів писати до родини, до Дзюника родичів, як вони ще жили, і до його сестер. Родичі його в міжчасі помирали і я останньо перед роком в листі згадав про нього, але не ясно. Тож мені його сестра так і вхопилась за цю згадку про нього і написала: "Ти пишеш про Дзюника, подай мені його адресу". І мусів я вже все ясно і точно написати, хай люди вдома знають все і в заключенню я так і подав — отже Дзюникової адреси не можу Тобі подати, бо її не знаю, пиши до Василя Столяра, Ярослава Ковальського і Михайла Баняса, бо я, як останній раз його бачив, то з ними разом, його ж і з ними залишив. Пиши до них і кажи, хай вони подадуть Тобі Дзюникову адресу, вони її напевно мають і знають, а мені не хотіли сказати, де він є, проси, хай Тобі напишуть.

Бо передо мною вони чомусь його адресу укрили. І коли ж вони, ці всі три колишні Дзюникові ніби приятелі без скрупулів, і я, Читачу, Вам уже навів на це доказів достаточо, то я до сказаного ще дещо додаю світла, щоб краще насвітлити Василя Столяра, бо він же ж зі свого мешкання, якби із власної хати того молодого чоловіка випустив чи прогнав чи комусь видав чи разом з іншими його може там таки і замордував; хоч я його в цьому не обвинувачую. Коли б не Василь Столяр і його тодішня як би централь, то Дзюник міг би і до сьогодні жити.

Отже почитайте ще трохи про нього.

У 1939 році, як тільки впала Польща і надходили большевики, Василь Столяр утік на німецький бік за німцями, подібно як Дзюник і інші націоналісти. І у 1941 р. Василь, подібно як і інші повернувся у заплілі німецької армії додому, і повернувся у мундирі вояка німецької армії, хоч у службі фактично вже не був, той мундир він деякий час ще вдома носив. Німці зорганізували були спеціальний відділ із бандерівців і їх прихильників і обмундирували, щоб вжити їх до пропагандивних цілей серед українського населення.

І Василь, носячи цей мундир, використав його до чогось, чого я Вам читачу не можу дійсно сам здефініювати. Ви краще прочитайте і самі розсудіть.

В часі війни, саме тоді в тому часі відчувався брак тютюну. У нас нарід в деяких околицях вирощував собі свій власний тютюн. Але тютюн перепачковували на чорно і тютюн все таки був. Чорна торгівля в той час була необхідна.

До нашого села, до крамниці привозив тютюн один чоловік з дальшої околиці на продаж. Одного разу крамар того тютюну від того чоловіка не купив. А далі ждали вже також "хлопці", але я не вірю, що то були хлопці з організації, а так собі. Пачкар мав у нашому селі приятелів або чи не кривних, до яких заїздив. Він там мусів задержатись до вечора, а увечері він тільки вже мав перенести з села через пасовисько, через залізничний міст на ріці Стрий, дальше трохи лугом і до підміської місцевости Зваричів і там тютюн продати. Це було приблизно у віддалі 21½ кілометра.

І увечері, як він вийшов з мішком тютюну на залізничний шлях, раптом перед ним з'явились якісь люди з одним германцем у військовім мундирі, його задержали, германець тютюн у пачкаря взяв, а його самого прогнав із залізничного насипу вділ на пасовисько. Ті з германцем тютюн забрали і пішли, а хлоп на пасовиську лишився з порожніми руками.

Той германець у мундирі, то був Василь Столяр. Він мені сам цю історію оповів уже у Німеччині, очевидно ще десь перед часом як сталась ця подія із Дзюником.

Я ще дивувався як Василь говорив по-німецьки, бо ж я знав, що він був усього 1½ року у Німеччині і передше він нічого не знав із німецької мови. Але Василь пояснив мені, що все зробив мундир німецького вояка, а Василь тільки здержав:

"Гальт, вас гаст Ду гір?!", — зловив за мішок з тютюном, поклав біля себе, а до хлопа: "Марш, марш!" і хлопа почвалав із залізничного насипу в долину. Василь із камерадами тютюн взяли і відпродали до крамниці.

Зрештою, той пачкар то був чи не польський хлопа чи мішанець із дальшої околиці.

І в Німеччині, саме в той час як я їздив до Столярів по справам чорної виміни того бідного товару, що я перевозив часом з Мюнхену до німецьких баверів, Столярі дали мені одного разу картки, щоб я викупив їм два фунти чи два кілограми смальцю у своїй місцевості. Я в переконанні, що картки правдиві і куплені чи набуті лише на чорно, їх взяв і намагався їх викупити у свого м'ясара. Я жив у сільському готелі і разом у м'ясара. Я перед тим таких гешефтів зі своїм господарем не робив, але я думав, раз можна спробувати і зробити людям прислугу.

І як я свого господаря німця про це спитав, показуючи йому картки, він і говорити зо мною не хотів, і як я ще й пішов до поблизького містечка Сімбах і пробував там на ті картки викупити смалець, німці мені відмовили і я на слідуєчий раз привіз їх назад Столяреві. І тоді щойно Столяр признався, що вони мають фальшиві картки і сама його жінка задемонструвала, взявши молочні картки, пішла на долину і в сусідній кам'яниці була саме молочна крамниця, і вона молоко викупила. Я дивувався, що вони такі відважні і тоді щойно я почав розуміти, що я увихався з фальшивими картками поміж німцями викупляти товщ.

Не знаю, що мені допомгло тоді, що ті м'ясарі збули мене звичайною відмовою; чи знали вже моє тяжке і нікудишне положення мі жними чи навчені дещо військовою і невдачею, держались засади "лебен унд leben ляссен". (Жити самим і другим жити дати).

Столярі мали теж доступ чи зв'язок із фальшивни-

ками грошей. Чи робили вони самі з того який ужиток, то я не знаю, але Василів швагер Володко Гриник, то мабуть дещо поживився і коло того бізнесу. І як Василь з жінкою і хлопцем виїжджали вже до Канади, Василь умовляв швагра до того "бізнесу" не чіплятися; але швагер не послухав і попав був на пів року до в'язниці. Потім добрі знайомі помогли, справу затерли, і Володко дістався до Канади.

Німці радо пропускали все, щоб тільки позбутись чужинців із своєї держави.

А Володко, приїхавши до Канади, не позбувся навиків жуліка і далше їх продовжував. Він змовлявся в гурті з іншими такими, як він, купували тикети на шов (до кінотеатру), вичікували аж при вході буде більша кількість людей входити через двері, як витвориться свого роду "натовп", ставали в той час в чергу, тикет держали тісно в кулаку, а наставляли тільки його куток з-під великого пальця, і не давали тикета передирати, роблячи при тому психологічний натиск, немов би то — товпа, натиск, поспіх і т. д. і проходили так у двері. Так Володко і його друзі задержували свій тикет нероздертим і по скінченню сеансу виходили і передавали його другим, і ті йшли знова до середини на той сам тикет.

І то було приблизно в той сам час, коли на мене йшов публичний натиск, опресія і нагінка у різних видах і між іншими у формі повторюваної формулки довкруги мене: "він краде", "уважай, щоб що не вкрав" і т. д. І Володко Гриник у тій нагінці на мене брав живу участь, будучи сам типом хитрого жуліка.

І багато таких як він і то переважно тільки такі як він опресію на мене в різних формах практикували і сьогодні ще їм хотілося б це продовжувати, та я тепер тну вже їх самих.

Хтось питає, чому Столяр не боявся розповісти мені історію з мішком тютюну? Вони знали мене як такого, що я не займаюся справами оскаржування і ніде з тим не піду; а як знали мене таким, чому хотіли зглядити? У них усіх самих бракувало здорового глузду

і того глузду не мав і не має їхній провід. Та про це я ширше виясню, як буду писати більше про себе.

Спитає хтось, чому я безжалісно тепер так все витягаю? Вони намагались знищити мене і тепер ще їхня "ворганізація" проявляє інтенцію тотальним натиском знищити мене до кінця, як не могли доконати попередньо актом атентату, я почуваю себе оправданим сказати про них все, що уважаю за відповідне. Що очевидно знаю, щоб покарати винувників. Вони не мають права вимагати від мене милосердя, як вони хотіли мене замордувати, а не змігши цього доконати, тепер хотіли б знищити тотальною опресією.

А до цього я кличу їх на публичний суд усіх людей доброї волі, що вірять у справедливість і тієї справедливості в світі бажають.

Чому вони заховали безвинного і доброго ідейного молодого чоловіка, якого запросили і замовили на спеціальну розмову — і по тій розмові він вже ніде не показався і безслідно пропав? Де заповівся з їхніх рук Дзюник (Володко) Нагірняк?

І коли ми заторкнули справу "краде", тоя, Читачу, Вам ще тут хочу додати і розсудить, хто "краде".

В Канаді, як я по 9-ти роках приготувався до виїзду з Вінніпегу і 1958 р. до нікого з них не заходив, то Василь Столяр все таки часом заскакував до мене по "бізнесу". Він кравець, і роблячи у кравецькій фабриці, часом міг роздобути в тій фабриці деякі речі, які я потребував на посилку рідним в Україну.

Одного разу він приніс мені такі речі і я купив дещо від нього, але він все таки встиг з мого портфелю вкрати 10 дол., як я вийшов на мінутку з кімнати і лишив мій портфель на столі з ним у кімнаті.

Я мав на це незбитий доказ, інакше б я цього тепер не писав.

Спитає хтось, чому я не кликав поліції? Бо я, будучи під публичним натиском, мав ще поважніший випадок у тому самому домі із крадіжкою грошей від мене і як я кликав поліцію, поліція мені не допомогла, а так побалакали і пішли. А там же ж не було сумніву, бо крав сам син господині і я мав свідка.

Я про крадіжки Василя Столяра і інших, що йшли за мною і казали "він краде", міг би ще дещо додати. Тут я подав все на те, щоб вповні насвітлити читачеві силуетку ехидного чоловіка, який у службі для "організації" виконував таку функцію, як я описав супроти мене, а до цього саме із Дзюником Нагірняком, бо якби не ехидно-ганебна роля Василя Столяра, той молодий чоловік був би тоді не пропав, цебто був би не загинув.

Оця книжечка, хай буде скромною моєю прислугою і ознакою сповнення мого обов'язку супроти безвинного, молодого чоловіка, ідейного молодця, що впав жервою розгуляної і розсвавленої, брудної партійної крамоли, гризні і міжусобиць націоналістичної організації, яка претендувала довгими роками організувати і двигнути український нарід до боротьби за свобідну українську національну державу.

І у важку для народу годину, ця організація розкололась і частина її членів створили нову й окрему "організацію" холопів, які всю увагу, потрібну до організування широких мас народу, звернули на вимордовування членів, залишених при другій частині тієї самої організації, членів, і то найкращих патріотів, а поміж ними найідейніших і найздібніших провідників ще на рідних землях, а потім, стративши вже і рідний ґрунт під ногами, як збішені звірі, що скупалися в крові рідних братів, кинулись ще на чужині докінчувати свої порахунки з другими, докінчуючи ще тих, яких не мали нагоди повимордовувати на рідних землях. І Дзюник (Володко) Нагірняк впав жертвою їхньої дикої розгуляности вже на чужині.

Вічна Йому Пам'ять!

Дмитро Козак

•) Ярослав Ковальський знаходиться десь в Торонто і працює мабуть в одній з молочарень, Михайло Баняс і Василь Столяр — оба у Вінніпегу.

Ціна 55 центів